

TAŞRAYI “MERKEZE” ALMAK: XVIII. YÜZYILDA EZHER ULEMASININ MİSİR SİYASETİNE DAHİL EDİLMESİ

Fatma Zehra Beyaz

XVIII. yüzyılın başat özelliklerinden biri taşranın, taşra ayanının ve vücûh-ı memleketin, önceki dönemlerde olmadığı kadar öne çıkmasıdır. Rumeli ve Anadolu ayanı üzerine yoğunlaşan klasik görüşe göre bu gelişme, devlet merkezinin güçsüz düşmesi ile adem-i merkeziyetçi bir siyasetin revaç bulmasının neticesidir.

Son yıllarda Arap topraklarını da içine alan farklı bölgeler üzerine yapılan çalışmalar, bu görüşü tashih etmekte olup taşra ileri gelenlerinin, Osmanlı merkezi tarafından farklı bir merkezîleşme siyaseti ile güçlendirildiğinin altını çizmektedir. Bu görüşe göre devlet merkezi, bilinçli bir şekilde “taşrayı merkeze almakta”, siyasî, idarî, malî sorumluluklarını bir ölçüde taşra ile paylaşarak yükünü hafifletmekte ve malî kaynaklarını artırmayı amaçlamaktadır. Böyle bir resimde bir anlamda ayanın çıkarı, devletin çıkarı ile eşitlenmekte ve ayan, sistemin devamının garantörü haline gelmektedir.

Yeni çalışmalarda ifadesini bulan incelikli siyaset, XVIII. yüzyıl Mısır’ında da dikkati çekmektedir. Mısır’da ayan-ı memleketin mütemmim cüz’ü olan Ezher uleması, Osmanlı merkezinin takip ettiği incelikli siyasetle 1720’lerden itibaren mâlî olarak desteklenmiştir. Bununla da kalınmamış, ilerleyen yıllarda eyalet divânının üyeleri arasına dahil edilmiş ve Mısır siyasetinde etkin bir konuma yükseltilmişlerdir. Asrın ilerleyen yıllarında Mısır siyasetindeki ehemmiyeti artan Ezher uleması, eyalette yapılmak istenen değişimlerin meşrulaştırıcı makamı, sosyal zümreler, taşra ile merkez arasında irtibatı ve dengeyi sağlayan bir regülâtör, en önemlisi de arz-ı mahzarlarıyla Osmanlı merkezinin Mısır’daki gözü olarak faaliyet göstermişlerdir.

Bu çalışma kapsamında merkez ve taşra kaynakları mukayese edilerek Ezher ulemasını, Mısır siyasetine dahil eden sebepler, onların taşra siyasetindeki rolleri ve bu kapsamda elde ettikleri iktisadî ayrıcalıklar ele alınacaktır. Böylece XVIII. yüzyılda “taşrayı merkeze alarak” farklı bir merkezîleşme modeli takip eden Osmanlı merkezinin, bu dönemdeki Mısır siyasetine dair genel bir fikir verilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra devletin, yeni durumlara adapte olabilme, kendini tahkim etme amacıyla da olsa dönüştürebilme kabiliyeti Mısır örneği üzerinden takip edilebilecektir.